

510 - 1978

Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds Jaarverslag 1978

X 3
STI
1978

doos
4a

opgericht door de
n.v. Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Waarin opgenomen 'Het muziekonderwijs in Nederland'
door dr J. Daniskas en A. J. M. Smeets

Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds Jaarverslag 1978

X 3
F 5c
111.3

opgericht door de
n.v. Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Waarin opgenomen 'Het muziekonderwijs in Nederland'
door dr. J. Daniskas en A. J. M. Smeets.

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel.: 243736/243737/243738/243739

Het bestuur van de stichting

3

H. Roelfsema,
oud-burgemeester van Schiedam, voorzitter

Drs. A. de Boer,
burgemeester van Wisch

Mr. F. G. A. Huber,
burgemeester van Goes

Mevrouw M. C. Laan-Benders,
wethouder van De Bilt

Mr. E. A. Lieftrinck,
oud-plv. thesaurier-generaal, vice-voorzitter

F. R. M. Meltzer,
burgemeester van Bunnik

Mr. H. E. Phaff,
oud-directeur van de
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

J. Hoftijzer,
adjunct-directeur van de
N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten,
secretaris

Secretariaat: Lange Vijverberg 10,
2513 AC 's-Gravenhage,
telefoon (070) 61 44 11

Verslag over het jaar 1978

van de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds,
opgericht door de N. V. Bank voor
Nederlandsche Gemeenten, te 's-Gravenhage.

Algemeen

De Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds is in het jaar 1964 opgericht door de N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten, ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de bank.

Het Cultuurfonds heeft als doelstelling de kennis van de gemeentelijke activiteiten op het gebied van cultuur en wetenschap te verbreiden, alsmede de gemeentelijke werkzaamheid op dit gebied te bevorderen. Dat doel wordt nagestreefd door in de eerste plaats culturele activiteiten te stimuleren die een algemeen gemeentelijk aspect hebben. Echter ook andere facetten die in de gemeentelijke sfeer van bijzondere betekenis mogen worden geacht hebben de belangstelling van het stichtingsbestuur.

Voorzitter en vice-voorzitter van het bestuur worden door de bank benoemd; de vijf andere bestuursleden door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Het bestuur voorziet in het secretariaat, na overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Het secretariaat is thans gevestigd ten kantore van de bank.

Bestuur

De samenstelling van het bestuur werd in het verslagjaar niet gewijzigd. De heer drs. A. de Boer, die per einde 1977 periodiek aftredend was, werd in het begin van het verslagjaar door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten herbenoemd. Het bestuur heeft daarvan met voldoening kennisgenomen.

Ontmoetingsproject muziekscholen

Ook in het jaar 1978 werden de met medewerking van het fonds georganiseerde bijeenkomsten van

leerlingen van muziekscholen zeer gewaardeerd. Daaraan namen deel afvaardigingen van erkende scholen, die voor wat hun financiering betreft in overwegende mate van gemeenten afhankelijk zijn.

Er hadden in het verslagjaar, verdeeld over verschillende regio's, acht ontmoetingen plaats en wel voor de provincie Groningen te Delfzijl, voor de provincie Gelderland te Zutphen, voor de provincie Zeeland te Terneuzen, voor Noord-Holland-zuid te Uithoorn, voor de provincie Friesland te Gorredijk, voor Noord-Holland-noord te Hoorn, voor het IJmondgebied te Velsen en voor de provincie Zuid-Holland te Maassluis. De ontmoeting te Maassluis, in december 1978, was de dertiende en laatste van de derde reeks, waarvan de eerste ontmoeting in mei 1977 werd gehouden. De deelnemende leerlingen studeren en musiceren gezamenlijk en verzorgen als afsluiting een gemeenschappelijk optreden. In de algemene waardering welke het project, ook van leerkrachten en leerlingen, ondervindt heeft het bestuur aanleiding gevonden tot een vierde reeks van ontmoetingen te besluiten, te houden in de periode 1979/1980.

Gaarne dankt het bestuur de heer dr. J. Daniskas te Rotterdam, oud-rijksinspecteur voor het muziekonderwijs, voor zijn activiteiten bij de organisatie van deze ontmoetingen.

Het muziekonderwijs in Nederland

De belangstelling die het fonds heeft voor het wel en wee van de muziekscholen met een sterk gemeentelijke inslag en de wetenschap dat in brede kring behoefte bestaat aan voorlichting omtrent het muziekonderwijs in het algemeen, heeft het bestuur doen besluiten de heren dr. J. Daniskas voornoemd en A. J. M. Smeets, inspecteur kunstzinnige vorming, te vragen een uiteenzetting te willen geven van de huidige

6 positie van dat onderwijs in ons land. Het bestuur prijst zich gelukkig dat artikel te zamen met dit jaarverslag te kunnen publiceren.

Zilver in gemeentelijk bezit

In het vorige jaarverslag moesten wij reeds melden dat de heer De Bree te Middelburg in het begin 1978 heeft doen weten om gezondheidsredenen niet in de gelegenheid te zijn beschrijving en catalogisering van het zilver in bezit van de gemeenten in Zeeland in overeenstemming te brengen met de wensen en aanwijzingen van enkele deskundigen. Die aanpassing is in het bijzonder gewenst omdat de uitwerking in Zeeland als model wordt gezien voor mogelijke latere activiteiten elders.

In de loop van het verslagjaar werd de heer dr. P. K. van Daalen, directeur van het Zeeuws Museum te Middelburg, bereid gevonden over de nog te verrichten werkzaamheden supervisie uit te oefenen, mits het terreinwerk zou kunnen worden opgedragen aan een derde. In dit verband werd gedacht aan de medewerking van een stagiaire. Mede door bemiddeling van de heer L. J. Abelmann, gemeente-archivaris van Goes, kon tegen het einde van het verslagjaar de heer Chr. M. de Bruyn, studierend aan de Reinwardt-academie te Leiden (hogere beroepsopleiding museummedewerkers) voor dit werk worden aangetrokken. In januari 1979 heeft deze zijn werkzaamheden aangevangen.

Ambtsketens van Nederlandse burgemeesters

In de eerste maanden van 1978 kwam het manuscript gereed van de door mevrouw drs. B. ter Molen-den Outer verrichte studie gewijd aan de ambtsketens van Nederlandse burgemeesters. Het bestuur heeft besloten dit werk door de stichting zelf te doen uitgeven. In de loop van het jaar werden daartoe de nodige opdrachten

verstrekt aan drukker en fotograaf. In de publikatie wordt een uitvoerige documentatie opgenomen, benevens een groot aantal foto's van fraaie ambtsketens. Tegen het einde van het verslagjaar waren de foto's vervaardigd en kwamen de eerste drukproeven gereed.

Aan alle gemeentebesturen in ons land zal een exemplaar van het boek worden aangeboden, terwijl het voorts tegen betaling van f 24,50 bij het secretariaat van de stichting verkrijgbaar zal zijn. Het boek is opgedragen aan wijlen mr. dr. K. F. O. James, oud-burgemeester van Gouda, die, toen hij bestuurslid van de stichting was, sterk op het verrichten van deze studie heeft aangedrongen. Het voorwoord is van de hand van de vroegere voorzitter van het fonds, de heer mr. H. A. M. T. Kolfshoten.

Premietoekenning werkstukken

In de loop van het verslagjaar werd op ruime schaal bekendheid gegeven aan het voornemen om ook over 1978 premies beschikbaar te stellen voor dissertaties, scripties en dergelijke werkstukken, die van bijzondere betekenis kunnen worden geacht voor het gemeentewezen. Voor de eerste maal werd de mogelijkheid tot inzending geopend in het jaar 1977. De zeven toen ontvangen werkstukken werden ter beoordeling voorgelegd aan een commissie, bestaande uit de heren prof. mr. B. de Goede (voorzitter), dr. S. O. van Poelje en mr. R. Streng. Overeenkomstig het advies van deze commissie besloot het bestuur een premie van f 1.000,- toe te kennen aan de heer mr. A. C. P. van den Broek voor zijn inzending 'Recallrecht in het licht van de representatie' en aan de heer mr. J. P. Kruijmel voor zijn werkstuk 'Enige privaatrechtelijke aspecten van de gemeentelijke onroerend-goedbelastingen'. Deze premies werden op 27 juni 1978 door de voorzitter van het fonds aan betrokkenen uitgereikt tijdens een daartoe belegde feestelijke bijeenkomst ten kantore van de Bank voor

Nederlandsche Gemeenten. Beide studies werden tegen het einde van het verslagjaar in opdracht van het stichtingsbestuur gepubliceerd door de uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De gemeenten die daartoe, na een rondschrijven van het Cultuurfonds, de wens te kennen hadden gegeven deze publikaties te bezitten, hebben na verschijning een exemplaar van de boekjes ontvangen. Overigens zijn deze boekjes, die naar het bestuur hoopt de eerste zullen zijn in een reeks, tegen betaling van f 10,- verkrijgbaar bij voornoemde uitgeverij.

In de loop van 1978 werden elf inzendingen ter beoordeling ontvangen. Helaas zag prof. De Goede zich genoopt zich terug te trekken uit de beoordelingscommissie omdat hij wil vermijden in een niet gewenste positie te geraken bij eventuele beoordeling van onder zijn leiding tot stand gekomen werkstukken. Het bestuur vond de heer dr. Van Poelje bereid als voorzitter van de commissie op te treden en was verheugd op de heer mr. L. G. van Reijen een beroep te mogen doen om deel te nemen aan de in november 1978 aangevangen werkzaamheden van de commissie. Gelet op de belangstelling, welke blijkt uit het aantal ingezonden werkstukken, en op het resultaat dat in het eerste jaar van dit initiatief werd bereikt, besloot het bestuur óók voor 1979 de mogelijkheid te openen tot de toekenning van premies aan verdienstelijke studies die voor het gemeentewezen van algemeen belang mogen worden geacht.

Archeologisch onderzoek in historische stadskernen

In 1977 heeft het fonds medewerking verleend aan de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek door twee studenten-medewerkers, in opdracht en voor rekening van het fonds, ten behoeve van een terzake gevormde werkgroep gedurende een half jaar te doen deelnemen aan het archeologisch

onderzoek in Nederlandse historische stadskernen.

Dat onderzoek betrof 199 gemeenten en leverde ook naar het oordeel van de rijksdienst waardevolle gegevens op. In de toegemeten tijd konden de verkregen gegevens slechts voor een tiental gemeenten worden verwerkt in afgeronde rapporten. De werkgroep acht het van groot belang de algehele afronding binnen zo kort mogelijke tijd te doen plaatsvinden. Gemeend werd dat, indien de beide studenten-medewerkers nog een jaar ter beschikking zouden zijn, dat doel zou kunnen worden bereikt. Voornoemde rijksdienst vroeg daarom de medewerking van het Cultuurfonds om de werkgroep op dit punt andermaal te willen steunen. Het bestuur heeft op dat verzoek, in verband met de gemeentelijke belangen die in het geding zijn, positief gereageerd door een belangrijke bijdrage beschikbaar te stellen. De tweede fase van dit onderzoek is in de laatste maanden van 1978 aangevangen.

Tentoonstelling gemeentelijk drukwerk

Op verzoek van het fonds is door bemiddeling van de directie van de Dienst verspreide rijkscollecties nagegaan op welke wijze een tentoonstelling betreffende gemeentelijk drukwerk zou kunnen worden georganiseerd. Het Cultuurfonds heeft zich op basis van een voorlopige begroting in beginsel bereid verklaard de kosten van een dergelijke tentoonstelling te dragen. Het ligt in de bedoeling deze tentoonstelling op te nemen in het tentoonstellingen-circuit van genoemde rijksdienst, doch de gelegenheid daartoe zal zich niet eerder dan einde 1979 voordoen.

8 Landelijke tentoonstelling problematiek kleine kernen

Het overleg met de Stichting Wonen omtrent een mogelijke financiële steun aan de door die stichting voorbereide tentoonstelling omtrent de onderscheiden aspecten van leefbaarheid in de kleine kernen en de daaruit voortvloeiende problemen waarmede o. a. gemeentebestuurders worden geconfronteerd, werd in de loop van het verslagjaar met positief resultaat afgesloten. Het bestuur van het Cultuurfonds heeft in dat overleg in het bijzonder aandacht gevraagd voor een zo goed mogelijke inbreng van gemeentelijke zijde door contact van de organisatoren met de Studiecommissie kleine kernen van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en met de gemeentebesturen. De tentoonstelling heeft de vorm van een 'wandmap', die in 2.000 exemplaren zal worden vervaardigd. De map bevat een algemeen gedeelte en een gedeelte dat is gericht op de meer specifieke problemen per provincie of regio. Voor wat betreft de provincie Zuid-Holland is de tentoonstelling inmiddels verschenen; voor de overige provincies wordt gerekend op medio april 1979.

De stadsuitleg in de Republiek, 1580-1680

De heer E. R. M. Taverne, verbonden aan het Instituut voor Kunstgeschiedenis van de Rijksuniversiteit van Groningen, promoveerde in de loop van het verslagjaar op een proefschrift dat is gewijd aan de geschiedenis van de ruimtelijke ontwikkelingen van een aantal grote steden in ons land in de periode 1580-1680. Vooral omdat het proefschrift beschouwd mag worden als een eerste serieuze studie van het zeventiende-eeuwse stadsplan van de Hollandse stad, is het via een handelseditie voor belangstellenden verkrijgbaar gesteld.

Gelet op het belang dat deze studie heeft voor de gemeentelijke geschiedschrijving in het

algemeen, heeft het fonds een bijdrage verstrekt in de kosten van de handelseditie.

De vestingwerken van Maastricht

Eveneens werd financiële steun verstrekt aan de Stichting Maastrandse Monografieën t. b. v. de verschijning, in de reeks van die Stichting, van een studie van de heer L. J. Morreau betreffende de vestingwerken van Maastricht sedert het begin van de dertiende eeuw; dit in verband met de betekenis van die geschiedschrijving ook voor andere Nederlandse vestingsteden.

Wethouder S. Rodrigues de Miranda

In beginsel werd een bijdrage toegezegd in de kosten van een door de heer dr. G. W. B. Borrie te Rheden te ondernemen studie van leven en werk van een van de meest markante wethouders van Amsterdam. De kern van die studie betreft het optreden van de heer De Miranda als wethouder en zijn betekenis voor de ontwikkeling van de gemeentepolitiek tussen de beide oorlogen.

Andere projecten waaraan werd medegewerkt

Aan de Raad van Europese Gemeenten werd financiële steun verleend ten behoeve van de uitgave van de nota Monument en Landelijk Gebied, welke in de loop van 1978 werd gepubliceerd.

Voorts werd een bijdrage gegeven aan de historische vereniging Tweestromenland te Druten in de kosten van de realisering van een streekdocumentatiecentrum te Wijchen, in het bijzonder van belang voor de studie van de geschiedenis van het Land van Maas en Waal en het Rijk van Nijmegen.

Fotopanelen van de tentoonstelling Stedenspiegel

In 1978 werd een bescheiden gebruik gemaakt van de in het bezit van het fonds zijnde fotopanelen van de tentoonstelling Stedenspiegel. Deze panelen geven een goed overzicht van de ontwikkeling van de lokale gemeenschappen in Nederland en hun historische ontwikkeling tot de positie die de gemeenten thans innemen. Zij worden door de stichting gratis beschikbaar gesteld.

Aan het slot van dit verslag wil het bestuur in het bijzonder zijn erkentelijkheid uitspreken tegenover de N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten, die de werkzaamheid van het fonds mogelijk maakt door een belangrijke jaarlijkse financiële steun en door het verlenen van faciliteiten ten behoeve van het secretariaat. Deze steun is voor het bestuur een niet geringe aanmoediging.

Maart 1979

Andere thema's

Ook in het verslagjaar moest het bestuur van het fonds tal van malen negatief reageren op verzoeken om financiële steun voor projecten die niet of onvoldoende betrekking hadden met de gemeentelijke culturele sfeer in algemene zin. Vaak betreffen zij onderwerpen die wel belangwekkend zijn en daarom terecht worden aangepakt, doch het fonds dient zich terughoudend te betonen ten opzichte van activiteiten die geen duidelijke relatie hebben met de gemeentelijke culturele sfeer of die van weinig meer dan plaatselijk belang zijn en ook overigens niet van werkelijk bijzondere betekenis. Het bestuur van de stichting is veel dank verschuldigd aan degenen die desgevraagd bereid zijn hun deskundigheid ter beschikking van het fonds te stellen. Dikwijls moet medewerking van derden worden ingeroepen en het stemt tot grote voldoening dat die ook steeds in ruime mate wordt verkregen.

Balans per 1 januari 1979

10	01-01-1979	01-01-1978
N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten:		
depositorekening	f 550.000,—	f 680.000,—
rekening-courant	75.669,43	18.083,24
Interest	4.529,14	5.612,76
Debiteuren	943,92	256,50
Voorraad	1.368,25	1.900,—
	<u>f 632.510,74</u>	<u>f 705.852,50</u>

Rekening van baten en lasten over 1978

	1978	1977
Algemene kosten	f 21.156,60	f 12.165,84
Kosten diverse projecten	163.345,25	152.682,99
Voorraad boeken	—,—	1.935,75
	<u>f 184.501,85</u>	<u>f 166.784,58</u>

	01-01-1979	01-01-1978	11
Vermogen	f 440.689,53	f 468.183,13	
Voorziening projecten	112.750,—	213.500,—	
Crediteuren	79.071,21	24.169,37	
	<u>f 632.510,74</u>	<u>f 705.852,50</u>	

	1978	1977
Bijdrage N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	f 100.000,—	f 100.000,—
Interest	36.064,33	27.121,25
Opbrengst verkoop boeken	943,92	—,—
Voorziening projecten, vrijgevallen	20.000,—	29.852,—
Nadelig saldo	27.493,60	9.811,33
	<u>f 184.501,85</u>	<u>f 166.784,58</u>

Projecten

12

	voorzieningen 01-01-1978 (gereserveerd)	uitgegeven in 1978 t.l.v. de reserve
Ontmoetingen leerlingen muziekscholen	f 25.000,—	f 25.000,—
Zilver in gemeentelijk bezit	30.000,—	—,—
Studie gemeentelijke uitgaven plaatselijke cultuur	20.000,—	—,—
Restauratie collegezaal Thorbecke	8.000,—	—,—
Premietoekenning werkstukken	15.000,—	15.000,—
Oudheidkundig bodemonderzoek	5.500,—	5.500,—
Ambtsketens Nederlandse burgemeesters	20.000,—	20.000,—
Romeinse thermen c.a., Heerlen	20.000,—	20.000,—
Gemeentevlaggen	—,—	—,—
Kunst en omgeving	40.000,—	40.000,—
De burgemeester in deze tijd	15.000,—	15.000,—
OASE, cultureel congres Dordrecht	15.000,—	15.000,—
Tentoonstelling problematiek kleine kernen	—,—	—,—
Stadsuitleg in de Republiek; proefschrift	—,—	—,—
De vestingwerken van Maastricht	—,—	—,—
Documentatiecentrum Tweestromenland	—,—	—,—
Monument en landelijk gebied	—,—	—,—
	<hr/> f 213.500,— <hr/>	<hr/> f 155.500,— <hr/>

uitgegeven in 1978 t.l.v. baten en lasten	nieuwe reserveringen	lasten voor 1978	voorzieningen 01-01-1979	13
f 29.291,26	f 10.000,—	f 39.291,26	f 10.000,—	
—,—	—,—	—,—	30.000,—	
—,—	∕ 20.000,—	∕ 20.000,—	—,—	
—,—	—,—	—,—	8.000,—	
14.371,12	25.000,—	39.371,12	25.000,—	
6.500,—	6.000,—	12.500,—	6.000,—	
3.958,94	30.000,—	33.958,94	30.000,—	
—,—	—,—	—,—	—,—	
1.531,30	—,—	1.531,30	—,—	
—,—	—,—	—,—	—,—	
—,—	—,—	—,—	—,—	
3.942,63	—,—	3.942,63	—,—	
10.000,—	—,—	10.000,—	—,—	
10.000,—	—,—	10.000,—	—,—	
—,—	3.750,—	3.750,—	3.750,—	
3.000,—	—,—	3.000,—	—,—	
6.000,—	—,—	6.000,—	—,—	
f 88.595,25	f 74.750,—	f 163.345,25	f 112.750,—	
	∕ 20.000,—	∕ 20.000,—		

Publikaties

14 Bij het secretariaat zijn nog verkrijgbaar de navolgende publikaties:

Bewoonbaar of onbewoonbaar gratis
Samenvatting van een gedachtenwisseling omtrent de problematiek van de verstedelijking van ons land.

Van stads- en plattelandsbestuur naar gemeentebestuur f 44,25
Mr. M.J. V. A. Kocken volgt in dit handboek de ontwikkeling van het stads- en plattelandsbestuur uit het midden van de achttiende eeuw tot aan het gemeentebestuur van de gemeentewet-1851.

Verkrijgbaar bij de Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nassaulaan 12, 's-Gravenhage:

Hoeveel het was en hoe weinig, drieëndertig notities bij het gemeentelijk cultuurbeleid f 12,75
Mr. A. F. Kamp schetst ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds in zijn notities een beeld van de ontwikkeling van de culturele taak van de gemeente.

Recallrecht in het licht van de representatie¹⁾
A. C. P. van den Broek f 10,—

Enige privaatrechtelijke aspecten van de gemeentelijke onroerend-goedbelastingen¹⁾
J. P. Kruijmel f 10,—

De volgende uitgaven werden door de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds financieel gesteund:

Het rijkskamergerecht en de Nederlanden
door dr. P. L. Nève
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. N. V.

Het dagboek van de burgemeesterszoon Willem Jansz Verwer
Uitgave gemeente Haarlem.

Sociaal-democratische gemeentepolitiek in katholiek Nijmegen 1894 - 1927
door dr. P. F. Maas
Uitgave drukkerij gebr. Janssen B. V. te Nijmegen.

Klein geld - grof geld, munten van de Nederlandse steden
door dr. H. Enno van Gelder
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Holland op zijn smalst (heruitgave)
door Victor de Stuers
Uitgave Unieboek B. V. Bussum.

Dorp in Drenthe
door Jo Boer
Uitgave Boompers drukkerijen B. V. te Meppel.

Geschrift en Getal
door dr. S. Hart
Uitgave Historische Vereniging Holland.

Planning van een woonwijk als politieke, administratieve en stedenbouwkundige opgave
Uitgave SISWO te Amsterdam.

Monument en Binnenstad
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Technieken in de beeldende kunst
Uitgave Stichting Kunst en Bedrijf.

¹⁾ Door de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds gepremieerde en gepubliceerde scriptie.

De gemeentelijke uitgaven voor culturele doeleinden

Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Stadsrekeningen van de gemeente Zutphen van 1364 - 1445/46

door R. Wartena

Uitgave Gemeente-archief Zutphen.

Kunst en Omgeving

Uitgave Stichting Kunst en Bedrijf.

De burgemeester in deze tijd

door W. Derksen en H. Roelfsema

Uitgave Nederlands Genootschap van Burgemeesters.

In 't land van belofte: in de nieuwe stad

Ideaal en planning van de stadsuitleg in de Republiek, 1580-1680, door Ed Taverne.

Uitgave Gary Schwartz, Maarssen.

Monument en landelijk gebied

Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Het muziekonderwijs in Nederland

NC
C6b
C8a
426.1
426.3
435.6
435.7

door dr. J. Daniskas, oud-rijksinspecteur voor
het muziekonderwijs, en A. J. M. Smeets,
inspecteur kunstzinnige vorming.

Inhoud

17

Dr. J. Daniskas:

Cultuurspreiding

Nieuw type muziekschool

Normalisering van de sociale positie van het
onderwijzend personeel

Materiële voorzieningen

Bijdrage der rijksoverheid

A. J. M. Smeets:

De turbulente zeventiger jaren

De rijksoverheid

Gezamenlijk beleid – stuurmechanismen

De provincies

De gemeenten

De huisvesting

De Stichting overleg muziekonderwijs-
instellingen

Het onderwijs: de verandering, de ontwikkeling,
de vernieuwing

Docentenopleiding, werkgelegenheid

Getallen

De Rijksbijdrageregeling sociaal-culturele
activiteiten

Onzekerheid naast vertrouwen in de toekomst

18 Binnen nauwelijks vijftig jaren na de tweede wereldoorlog heeft zich op het gebied van het muziekonderwijs, en met name voor wat betreft de muziekscholen, een ontwikkeling voltrokken die men tevoren als een volstreekte utopie zou hebben gekenschetst. Om daarvan een enigermate gedetailleerd beeld op te roepen zou men zeker de beschikking moeten hebben over enkele honderden bladzijden. De hier beschikbare plaatsruimte biedt slechts de gelegenheid enkele hoofdpunten te signaleren.

Dat bij een dergelijke wat vlotte collage een en ander misschien wat zwart-wit uitvalt, is nauwelijks te vermijden. Dit kan echter de duidelijkheid van de tekening op sommige punten ten goede komen.

Bij deze enkele hoofdpunten denken wij dan aan:

- de regionale en sociale cultuurspreiding;
- het ontstaan van een nieuw type muziekschool;
- de normalisering der sociale positie van het onderwijzend personeel;
- materiële voorzieningen;
- de bijdrage der rijksoverheid.

Cultuurspreiding

De muziekscholen hebben in niet geringe mate geprofiteerd van de in het begin van de jaren vijftig alom opkomende idee der cultuurspreiding. Omgekeerd kan men ook stellen, dat het welslagen van deze spreiding, voor wat betreft de muzikale sector voor een belangrijk gedeelte heeft kunnen (en moeten) steunen op de inbreng van de muziekscholen. Aanvankelijk immers richtte de spreiding zich op het brengen van muzikale evenementen. Men kan de symfonie-orkesten als voorbeeld stellen. Gewend in eigen standplaats series concerten te verzorgen, stelden de orkesten nu dienstroosters op om tot in uithoeken des lands concerten te geven. Wegens het ontbreken van concertzaalaccommodatie werd gemusiceerd in kerken, feestzaaltjes, dorpshuizen, patronaatsgebouwen e.d. In regio's waar geen

orkesten bestonden, werden deze min of meer uit de grond gestampt (Brabant, Twente).

De ervaring met deze evenementenspreiding leerde al spoedig, dat het welslagen daarvan op den duur moest kunnen steunen op een muzikaal gemotiveerd publiek. De meest directe weg daartoe was: muzikale ontwikkeling van de jeugd, eigen spel en zang stimuleren, het aankweken van muziekbegrip, enz., hetgeen vanzelf leidde tot het oprichten van muziekscholen. Maar dit niet alleen. Nog vele andere factoren werkten daartoe mede, zoals het scheppen van een aantrekkelijk cultureel klimaat in regio's waar de industrialisatie snel tot ontwikkeling kwam en veel kader van buitenaf (vooral ook uit de Randstad) diende te worden aangetrokken. Naast de noodzakelijke voorzieningen op de gebieden van bijvoorbeeld woningbouw en middelbaar onderwijs mocht de muziekschool niet ontbreken.

Hebben al dergelijke factoren hoofdzakelijk te maken met wat men noemt de regionale spreiding, minstens even belangrijk is het streven naar een ver doorgevoerde sociale spreiding, d.w.z. een muzische vorming, en wel in het bijzonder muzikale vorming voor ieder kind als noodzakelijk onderdeel van een harmonische persoonlijkheidsontwikkeling.

Er wordt afgerekend met de eenzijdige intellectualistische training, alsmede met 'de muzikales' als society-status voor een dunne bovenlaag van de maatschappij. Pogingen werden ondernomen (met min of meer succes) voor de muziek een plaats te veroveren op het leerplan bij het middelbaar onderwijs (schoolmuziek) en wat lag meer voor de hand dan dat de muziekschool centraal kwam te staan in dit ontwikkelingsproces. Hier immers lagen de mogelijkheden stimulerend en bevruchtend te werken in velerlei richtingen.

Maar... dan dienden zich binnen het traditionele muziekschoolwezen wel radicale wijzigingen te voltrekken.

Nieuw type muziekschool

Gedurende de eerste helft van deze eeuw heeft zich het traditionele type muziekschool, zoals dit in de 19e eeuw is ontstaan, gehandhaafd.

Men karakteriseert dit meestal als een samenbundeling van particuliere lesgevers binnen het verband van een muziekschool. Er werden mogelijkheden geboden voor instrumentale lessen, vooral natuurlijk de piano, verder in afnemende mate de viool, de cello, en bij een aantal grotere instellingen, zoals de bekende 'toonkunstscholen' in de grote steden, ook wel solozang en blazers. De lessen waren individueel en verschilden in feite niet van de particuliere lessen die men bij muzikleraren thuis ontving. Van een 'schoolverband' kon men dan ook nauwelijks spreken.

Stellen wij hiertegenover wat men zou kunnen noemen het nieuwe type muziekschool, ontstaan onder invloed van de bovengenoemde culturele en sociale stromingen, dan vallen de volgende punten in eerste instantie op:

1. er wordt van uitgegaan dat de school de taak heeft de in ieder kind sluimerende, slechts gradueel verschillende muzikale eigenschappen tot ontwikkeling te brengen en wel zo creatief mogelijk; deze basis wordt gevormd in het klassikale algemeen vormend muziekonderwijs (zeer gevarieerd in tal van nuances en methodes);
2. in een zo vroeg mogelijk stadium wordt door bespelers van blaas- en strijkinstrumenten alsmede van het slagwerk deelgenomen aan kleinere of grotere groepen voor het gezamenlijk musiceren;
3. de school wordt dienstbaar gemaakt aan de amateuristische muziekbeoefening door de opleiding te verzorgen van jonge en adspirant-leden van de korpsen;
4. voor zover mogelijk (en nodig) wordt een vooropleiding verzorgd voor een toekomstige vakopleiding, dus voorbereiding voor het toelatingsexamen van een conservatorium of

- een muziekpedagogische academie;
5. er worden bruggen geslagen naar de eigen muzieksfeer van de jeugd door de invoering van amusementsmuziek (bijvoorbeeld big-bands en combo's);
6. blokfluit, accordeon, gitaar en elektronisch orgel, nog geen twintig jaar geleden als onvolwaardige speelapparaten uit de muziekscholen geweerd, krijgen een volwaardige plaats in het musiceren;
7. in pedagogisch-organisatorisch opzicht wordt gewerkt aan een harmonische structuur van het onderwijs in de verschillende afdelingen; leerplannen worden ontwikkeld en in iedere provincie vormen de directeuren een werkgroep voor de bestudering van gezamenlijke problemen; er verschijnen rapporten en beleidsnota's.

Overziet men dit geheel, waarin natuurlijk tal van nuances zouden kunnen worden onderscheiden, dan kan men stellen dat de muziekscholen binnen het toch betrekkelijk korte tijdsbestek van zo ongeveer vijftientwintig jaren (1950-1975) een radicale gedaanteverwisseling hebben ondergaan, passend in het nieuwe cultuurpatroon van muzikale vorming in een breed regionaal en sociaal gespreid vlak.

Normalisering van de sociale positie van het onderwijzend personeel

De hier geschetste ontwikkeling heeft voor de muziekschoolleraar geleid tot een sociaal-economische verbetering. De vaak rechteloze, op de rand van een financieel minimumbestaan balancerende zwoeger verkreeg een positie die al sinds vele decennia in het gehele onderwijsgebied als normaal gold. De honorering was, met uitzondering van enkele stedelijke scholen, gebaseerd op een zo redelijk mogelijke verdeling van het bedrag dat overbleef van de schoolgelden, na aftrek van de vaste lasten,

20 hetgeen gemiddeld uitkwam op ongeveer 60%. Sociale voorzieningen waren een onbekend begrip; subsidiëring was nog niet aan de orde. Dat lespraktijken van 40-60 uren per week voorkwamen, teneinde tot een enigermate redelijk salaris te komen, behoeft geen verbazing te wekken.

Voor de ontwikkeling van het geschetste nieuwe muziekschooltype waren binnen de doelstellingen der cultuurspreiding geen mogelijkheden aanwezig op basis van een dergelijk financiële en sociale structuur. Dit leidde er toe, dat gemeentelijke en provinciale overheden de muziekscholen in hun pakket van onderwijsvoorzieningen opnamen. Omzetting van particuliere scholen in gemeentelijke stichtingen, in stedelijke scholen, in sommige gevallen in intergemeentelijke stichtingen (met gemeenschappelijke regeling) was het gevolg. Voor de leerkrachten betekende dit inderdaad een normalisering van hun sociaal-maatschappelijke positie, met opneming in de gebruikelijke sociale voorzieningen, redelijke salariëring, ongeacht de inkomsten aan lesgeelden, een gelimiteerd pakket lesuren, enz.

Het strekt de gemeentelijke overheden tot eer deze operatie, soms in zeer korte tijdspanne, tot stand te hebben gebracht, met soms zeer grote financiële offers.

Materiële voorzieningen

Ten slotte vroegen natuurlijk de soms zeer bedroevende materiële voorzieningen de aandacht, hetgeen geldt voor onderwijsmateriaal – in eerste instantie het instrumentarium – behuizing, secretariaatsinrichtingen voor een goede administratie, e.d. Een aanvankelijk voor insiders onwezenlijk idee als nieuwbouw dook op. Maar ook deze utopische gedachte werd werkelijkheid, zodat thans reeds een belangrijk aantal muziekschoolgebouwen getuigenis aflegt van de radicale doorbraak, die binnen een

belangrijke sector van het cultuurleven heeft plaats gevonden en waarvan vele duizenden kinderen kunnen profiteren.

Bijdrage der rijksoverheid

Het mag voldoende bekend worden geacht, dat de in 1947 begonnen subsidiëring van muziekscholen van rijkswege uiterst bescheiden was. Wel dient in aanmerking te worden genomen dat de boven omschreven opbouw van het nieuwe muziekschooltype met de daaraan verbonden financieel-sociale normalisering toen nog niet aan de orde was. Een subsidie van f 800 of f 1.000 was een welkome bijdrage in de tekorten, die meestal de f 2.000 niet te boven gingen. De scholen waren immers volgens het 19e-eeuwse model self-supporting.

Belangrijker was de opstelling van richtlijnen voor het onderwijs en de benoeming van een rijksinspecteur, die mede als adviseur kon optreden, zowel voor het oprichten van nieuwe scholen als voor het omvormen van oude schooltypen tot de gewenste nieuwe structuur. Bovendien werd aan het opnemen in de rijkssubsidieregeling, en het daardoor ressorteren onder de rijksinspectie, een soort 'rijkserkenning' ontleend, die ongetwijfeld bijdroeg tot het imago van de school.

Als aanvulling op bedoelde richtlijnen verscheen in 1958 een basisplan voor de opleiding van leerlingen voor de harmonie- en fanfarekorpsen, in 1960 nog gevolgd door een structuurplan voor de organisatie van het muziekschoolonderwijs.

Zoals in de inleiding is gezegd, hebben wij een vijftal hoofdpunten genoemd uit een overrompelende en bij nadere beschouwing gecompliceerde ontwikkeling, die soms ook zeer moeizaam tot stand kwam. Zeer vele punten zijn niet aan de orde gekomen; wij noemen er nog één van: 'de bemanning' der scholen met voldoende onderwijzend personeel. Voorwaar geen

kleinigheid wanneer men bedenkt dat het aantal onder de rijksinspectie vallende scholen van 20 in 1954 tot 160 in 1979 is gestegen. Wij stippen daarbij slechts aan, dat ook het muziekvakonderwijs in deze periode een grote, ook regionaal gespreide ontwikkeling heeft doorgemaakt, waardoor het leerlingental met enige duizenden is gestegen. Dit was ongetwijfeld mede een gevolg van het op een sociaal-economisch aantrekkelijk niveau brengen van de leraarsfunctie.

Moet nu uit dit toch wel wat hoog gestemde verhaal de conclusie worden getrokken dat het vroegere utopische droombeeld ten voeten uit is gerealiseerd en de muziekscholen thans beantwoorden aan het ideale 'nieuwe type'? Natuurlijk niet. Er is ontegenzeggelijk veel bereikt, vooral op kwantitatief en materieel gebied. Voor zover het de inhoudelijke muziekpedagogische en didactische aspecten betreft, alsmede de aansluiting bij de amateuristische muziekbeoefening, is de ontwikkeling echter nog in volle gang, hetgeen naar wij hopen zo zal blijven. Een steeds veranderende maatschappij stelt immers steeds nieuwe eisen, ook aan muziekscholen.

Het is bijzonder plezierig, dat de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds, opgericht door de N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten, een aantal jaren geleden het initiatief nam tot het organiseren van het *Ontmoetingsproject muziekscholen*.

De ongeveer om de twee jaren in iedere provincie plaatsvindende ontmoetingsdagen vormen een voortreffelijke gelegenheid bedoelde ontwikkeling te volgen, nieuwe elementen te signaleren en vast te stellen wat reeds tot consolidatie is gekomen. Zij geven vooral een brok musiceervreugde, gesteund door soms niet gering technisch kunnen, dat als resultante kan worden beschouwd van al hetgeen gedurende de laatste decennia tot stand is gekomen.

De turbulente zeventiger jaren

Zeker voor wie rond 1970 mocht hebben gedacht dat na het bereiken van de mijlpaal – 100 van rijkswege gesubsidieerde muziekscholen – de groei zou afnemen, en dat waren er velen, was het hoogst verwonderlijk dat de groei doorzette en zelfs sneller dan tevoren:

1970 – 96 scholen

1979 – 160 scholen.

Zo spectaculair was de groei noch in de jaren vijftig noch in de jaren zestig geweest.

Als daarbij wordt bedacht dat ook de laatste jaren, ondanks de duidelijk moeilijker wordende financiële situatie, vooral de gemeenten bereid bleken steeds weer financiële ruimte te scheppen ten behoeve van de muzikale vorming, dan zegt dat veel over de ernst waarmee welzijnsvoorzieningen als muziekscholen worden benaderd.

De rijksoverheid

Tot 1970 heeft de rijksoverheid – de ministers en staatssecretarissen van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk – consequent vastgehouden aan het standpunt, dat de zorg voor de muziekscholen een zaak was van de lagere overheden. Vandaar de bijna symbolische subsidies die werden verleend, waarvoor echter moest worden voldaan aan relatief strenge voorwaarden. Tot 1970 vormde het rijkssubsidie slechts bij weinig scholen 4% van de exploitatiekosten; bij de meeste scholen was dit percentage lager.

De toenemende druk van afzonderlijke gemeenten en provinciale besturen, van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Inter-provinciaal overleg cultuur, van afzonderlijke muziekscholen en de Stichting Overleg Muziekonderwijsinstellingen (waarover later) op de regering leidde er ten slotte toe dat minister Klompé als eerste het

22 hiervoor genoemde standpunt voorzichtig verliet. Zij kon moeilijk anders omdat de rijksoverheid t.a.v. andere kunstzinnige disciplines reeds eerder een royaler standpunt had ingenomen. Relatief spectaculaire subsidieverhogingen werden mogelijk in 1970-1971 (ongeveer 30% per jaar), 1973 (ruim 50%), 1974 (bijna 90%) en 1975 (ongeveer 25%). Gegeven de basis – 2 tot 4% van de exploitatiekosten – bleven de grootste zorgen toch gereserveerd voor de gemeenten; de psychologische werking van enkele jaren subsidieverhoging is echter groot geweest.

Gezamenlijk beleid – stuurmechanismen

De bemoeienis van rijkswegen met het muziekschoolonderwijs beperkte zich tot 1970 tot het formele toezicht op leerplannen, bevoegdheden van de directeuren en de docenten, en de verhouding 1 : 5 van de subsidie rijk – subsidie lagere overheden. Alleen voor de opleiding van de muzikanten van harmonie en fanfares bestond een basisplan van de rijksinspecteur; voor deze opleiding werd als stimulant een kleine extra subsidie verleend. Het is van groot belang geweest, dat de minister van CRM, gelijk met de hiervoor geschetste verhoging van de subsidies na 1970, een begin heeft gemaakt met het sturen van het onderwijs. Dat dit gebeurde in overleg met de gemeentelijke en provinciale overheden mag worden beschouwd als een late hommage van de rijksoverheid aan lagere overheden die, zeker voor wat betreft de gemeenten, zo lang het leeuwedeel van de kosten van het muziekonderwijs voor hun rekening namen (en nog nemen). Het overigens niet gestructureerde overleg tussen de drie subsidiënten – vertegenwoordigd door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de directie Kunsten van CRM en het Interprovinciaal overleg cultuur – zorgde door uitbreiding van doelsubsidies van rijkswegen voor extra impulsen. Allereerst naar het ensemblespel,

dat sedert 1973 een enorme vlucht nam en het sociale aspect van het musiceren in de muziekscholen onderstreepte, verder naar de opleiding van jonge muzikanten van de harmonieën, fanfares, brass-bands, drumbands en accordeonverenigingen, hetgeen in deze sectoren leidde tot de deelname van bijna 15.000 – vooral jonge – mensen, die gericht worden opgeleid voor het musiceren in de verenigingen waar zij reeds als (aspirant)lid staan ingeschreven. Het niet meer zichtbaar zijn van deze doelsubsidies, met name die voor het ensemblespel, na invoering van de Rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten, wordt in de muziekschoolkringen voor de bloei van eerdergenoemde sectoren als riskant beoordeeld. In tijden van bezuinigingen is het niet denkbeeldig dat het rode potlood het eerst daar verschijnt waar de individuele burger niet wordt geraakt in zijn persoonlijke ontwikkelingsmogelijkheden, doch in hetgeen hij kan doen met de ontwikkelde aanleg en vaardigheden. Uit sociaal/maatschappelijk, maar ook uit artistiek/muzikaal oogpunt zou een terugkeer van de muziekscholen naar het lang geleden bekende beeld van de maatschap van privédocenten desastreus zijn. Door het thans sluimerende overleg van de subsidiënten is nog een belangrijke kwestie aangepakt, die niet onvermeld mag blijven. Een onder auspiciën van dit overleg opererende commissie bracht in 1976 een rapport uit over de plaatsbepaling van de muzikale basisvorming. Hierin wordt nadrukkelijk gekozen voor het tot stand brengen van samenhang tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten op het gebied van de muzikale vorming, in dit geval toegespitst op de lagere school. Bedoeld rapport vervult een belangrijke functie bij de besprekingen die tussen de betrokken ministeries, tussen de rijksoverheid en de lagere overheden, en tussen de lagere school en de muziekscholen worden gevoerd over de verzorgingsstructuur van de kunstzinnige vorming.

De provincies

De rol van de provincies is tot heden zeer verschillend geweest. In de provincies Drenthe en Zeeland kan men spreken van een hoofdrol.

De structurering en de financiering van de daar aanwezige muziekscholen zijn in zeer belangrijke mate bepaald door het provinciaal bestuur.

Het gevolg is geweest, dat zogenaamde witte vlekken in deze provincies al jarenlang nauwelijks meer voorkomen, terwijl grote gemeenten in het westen niet lang geleden nog moesten beginnen met van gemeentewege ondersteund en gecoördineerd muziekonderwijs.

Materieel heeft in de overige negen provincies de provinciale inbreng minder betekend, doch evenals bij de verhoging van het rijkssubsidie was de stimulerende werking, die uitging van de bereidheid om ook de provinciale schouders onder de muziekscholen te zetten, groot. Van betekenis is ook geweest, dat diverse provincies functionarissen aanstelden of lieten aanstellen die, al of niet gekaderd in een stimulerende rol voor het gehele amateuristische muziekleven, steun verleenden bij de totstandkoming van samenwerkingsverbanden en onderwijsontwikkeling. Genoemd worden hier de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg.

De gemeenten

De gemeenten komt, zoals hiervoor reeds is gesteld, de eer toe dat zij de zwaarste lasten hebben gedragen. Hierin is ook na 1970 geen verandering gekomen, of het moet zijn dat naast de financiering van de groei ook de vooral de laatste jaren bereikte verbetering/normalisering van de rechtspositie van het personeel in dienst van de muziekscholen nagenoeg geheel voor rekening van de gemeenten komt! Dat het bij de subsidiëring gaat om bedragen van soms dertig

tot veertig gulden per inwoner per jaar mag als bekend worden verondersteld. Zelfs het landelijke gemiddelde van de gemeentelijke bijdrage per hoofd van de bevolking, dat rond de 11 gulden ligt, is voor menig gemeentebestuur een bedrag dat slechts met grote moeite kan worden opgebracht.

Een uit de subsidiëring voortvloeiend speciaal aspect van de gemeentelijke relatie vindt men in de beheersvorm van de muziekscholen. Vooral de laatste tien jaren zijn vele privaatrechtelijke beheersvormen opgeheven. In de plaats daarvan kwamen publiekrechtelijke, zoals gemeentelijke scholen, gemeenschappelijke regelingen en commissies ex artikel 61 van de gemeentewet. Dat hierbij niet uitsluitend van een politieke keuze sprake was, mag blijken uit het feit, dat de omzettingen in het gehele land vrij evenwichtig gespreid voorkwamen. De twee belangrijkste motieven hiervoor waren:

- de behoefte aan meer invloed van de vertegenwoordigende lichamen vanaf het moment dat de muziekscholen aanzienlijke bedragen aan subsidie gingen vergen en
- de mogelijkheid om het personeel in dienst van de muziekscholen een status te geven die vergelijkbaar was met het onderwijzend personeel bij de gemeentelijke scholen. Dit laatste motief was dikwijls doorslaggevend, mede vanwege de concurrentiepositie: goede muziekdocenten zijn schaars!

De huisvesting

Er zal nauwelijks een sector in het onderwijs te vinden zijn waar de verschillen in huisvesting zo groot zijn als bij de muziekscholen. De Randstad loopt hier duidelijk achter. Noord-, Oost- en Zuid-Nederland beschikken langzamerhand over een keur van fraaie en vooral doelmatige gebouwen, nieuwbouw of vernieuwbouw. Langs de oostgrens vinden wij de meeste nieuwbouw. Genoemd worden:

24 Stadskanaal, Winschoten, Emmen, Losser, Winterswijk, Doetinchem, Zevenaar, Nijmegen, Venlo, Tegelen, Sittard, Weert en Hoensbroek. Enkele muziekscholen zijn ondergebracht in historische gebouwen, die daarvoor zijn aangepast. Genoemd worden: Groningen, Coevorden, Amersfoort, Haarlem, Middelburg, 's-Hertogenbosch, Oosterhout en Venray. Veel doelmatig aangepaste voorzieningen vindt men in Noord-Brabant: voormalige kloosters, pastorieën, fabriekshallen, ziekenhuizen, riante villa's, scholen en boerderijen. Hiertegenover staat de bedroevende huisvesting die in de Randstad nog te veel voorkomt. Deze vormt een hinderpaal voor een gezonde ontwikkeling van met name het groepsonderwijs en het ensemblespel. Dat voor de bouw van nieuwe muziekscholen in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland vele miljoenen stimuleringsubsidies van rijkswege zijn gebruikt mag ter wille van de beeldvorming niet onvermeld blijven. De Randstad kreeg in dat opzicht, zoals bekend, minder kansen. Toch zijn er, zij het dat de processen veel moeizamer verlopen door het ontbreken van middelen, ook in de Randstad veel plannen voor nieuwbouw en verbouwingen. Soms zijn deze al gerealiseerd. Genoemd wordt Heerhugowaard (nieuwbouw) terwijl plaatsen als Lelystad, Heiloo, Amsterdam-Noord, Alphen aan den Rijn, Woerden, Utrecht en Dordrecht soms meer, soms minder ver gevorderd zijn met (ver)bouwplannen.

De Stichting Overleg Muziekonderwijsinstellingen

In het midden van de jaren zeventig opgericht, van het begin af aan onder voorzitterschap van de heer J. Wilmans, gaat deze stichting in het begin van de jaren tachtig een belangrijke rol spelen ten faveure van de muziekscholen. De muziekscholen zijn afzonderlijk aangesloten bij de SOM. Het algemeen bestuur bestaat uit

vertegenwoordigers van de provinciale overlegorganen van besturen, directeuren en sedert kort ook docenten, aangevuld met aangezochte deskundigen. De stichting beschikt over een eigen bureau in Amersfoort en heeft kans gezien op korte termijn vrijwel alle muziekscholen en creativiteitscentra met een afdeling muzikale vorming te bundelen.

Als gesprekspartner voor de rijksoverheid is de SOM een partij waarmee rekening wordt gehouden. De directe inbreng bij de verhogingen van het rijkssubsidie tussen 1973 en 1976 was nog bescheiden, de rol bij het proces rond de decentralisatie van de kunstzinnige vorming in het kader van de Rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten is onmiskenbaar. De erkenning door de rijksoverheid blijkt ook uit een aanzienlijk subsidie dat wordt verleend voor het bureau van de SOM.

Daarnaast vervult de SOM een belangrijke taak bij de onderwijskundige ontwikkeling van de muziekscholen. Rapporten over onder meer groepsonderwijs, begeleiding van de lagere scholen en de bouw van muziekscholen vormen het bewijs voor het initiatief en de belangrijke inbreng van de stichting.

Het onderwijs: de verandering, de ontwikkeling, de vernieuwing

De hiervoor genoemde Stichting Overleg Muziekonderwijsinstellingen is op dit moment een van de belangrijkste centra van waaruit medewerking wordt verleend aan de onderwijskundige ontwikkeling resp. vernieuwing. Met de nodige spanning wordt uitgekeken naar een landelijk muziekpedagogisch centrum, dat als onderdeel van een landelijk ontwikkelingsinstituut voor de kunstzinnige vorming, het muziekpedagogisch elan dat overal in het land met zeer bescheiden middelen ten toon wordt gespreid, zal gaan bundelen. Het groepsonderwijs en de begeleiding van het

basisonderwijs kwamen reeds ter sprake. Een nog onvoldoende ontgonnen gebied is de zogenaamde lichte muziek, en een vrijwel onontgonnen gebied is de relatie tot het overige sociaal-culturele werk, waar kunstzinnige middelen een belangrijke rol kunnen spelen bij de vorming van de jeugd. Nota's staan er bol van, maar inhoudelijk en vooral methodisch staat de muzikale vorming in deze uitgebreide sector nog in de kinderschoenen. De decentralisatie, waarover later, brengt dit probleem extra duidelijk naar voren, omdat zowel muziekscholen als bijvoorbeeld jeugd-, club- en buurthuiswerk tot die ene grote buitenschoolse sector behoren die met de wijdsse naam 'sociaal-cultureel werk' wordt aangeduid.

Ook voor de leerplanontwikkeling wordt door de muziekscholen een instituut dat stimuleert zeer gemist. Een (kleine) pendant van de Stichting leerplanontwikkeling kan langzamerhand prioriteit nummer één worden genoemd.

En toch, ondanks het gemis van begeleidings- en ontwikkelingsorganen, is er ook de laatste jaren veel gebeurd binnen het muziekonderwijs zoals dat wordt verzorgd door de muziekscholen.

De vanouds bekende opleiding voor muzikanten van de korpsen is volgroeid. Op vele plaatsen vindt men nu ook vergelijkbare opleidingen voor leden van andere musicerende gezelschappen.

Voor de zogenaamde lichte muziek kan men thans op vele muziekscholen terecht om aanleg en vaardigheden te ontwikkelen, en vooral om samen muziek te maken in ensembles.

De groepsles is in nagenoeg alle muziekscholen een gegeven. De begeleiding van basisscholen wordt door één derde van de muziekscholen in praktijk gebracht, dikwijls zonder dat de kaders waarbinnen dat zou dienen te gebeuren er al aan toe zijn. Specialisaties op het gebied van de uitvoeringspraktijk van oude muziek zijn niet meer weg te denken uit de muziekscholen.

Met cursussen op het gebied van de sonologie en elektronische muziek is op verscheidene plaatsen een begin gemaakt.

Bij de toetsinstrumenten heeft het elektronisch orgel, en de daarmee verband houdende elektronische apparatuur, een vaste plaats gekregen, die weer velen, die daar voorheen dikwijls niet toe kwamen, een mogelijkheid biedt tot musiceren.

Docentenopleiding, werkgelegenheid

Een functie als muziekschoolleraar is tot op heden nog een bereikbaar ideaal. In alle sectoren is er nog plaats voor voldoende opgeleide docenten. De knelpunten liggen landelijk in de volgende sectoren: dwarsfluit, blokfluit, gitaar, elektronisch orgel, lichte muziek en consulentachtige functies ten behoeve van het basisonderwijs en het sociaal-culturele werk. Hier zal men nog vele jaren tot aanstelling van docenten kunnen overgaan omdat het aantal niet volledig bevoegden groot is en de wachtlijsten van leerlingen lang zijn.

In de overige sectoren mag op relatief korte termijn een situatie worden verwacht waarbij de vraag naar bevoegde docenten gaat afnemen terwijl het aanbod groter wordt.

De eveneens sterk gegroeide 13 muziekvak- onderwijsinstellingen in Nederland zijn thans begonnen aan een meer op de muziekschool-praktijk afgestemde docentenopleiding; de resultaten daarvan moeten nog worden afgewacht.

26 Getallen

Zoals gezegd zijn er 160 onder rijkstoezicht vallende muziekscholen. In nog zeker tien gemeenten bestaan plannen tot oprichting van muziekscholen. Het aantal wekelijks gegeven klokuren les/cursus bedraagt momenteel 71.300.

De verdeling hiervan:

– Algemene muzikale vorming – hierin begrepen de uren begeleiding van het basisonderwijs	6.146
– solozang	1.175
– strijkinstrumenten	4.623
– blaasinstrumenten en slagwerk	20.075
– tokkelinstrumenten	6.770
– toetsinstrumenten	29.943
– ensemblespel	1.398
– koorzang	176
– schoolorkest	276
– overige sectoren	718

Totaal	71.300
--------	--------

De groei van het wekelijks aantal klokuren les/cursus gedurende de laatste jaren:

1974 –	56.582
1975 –	57.782
1976 –	60.486
1977 –	64.266
1978 –	67.521
1979 –	71.300

De Rijksbijdrageregeling sociaal-culturele activiteiten

Na enige vooral op het Ministerie van CRM gevoerde discussies zijn de centra voor kunstzinnige vorming, waartoe de muziekscholen behoren, aangewezen als instituten die vanaf 1 januari 1979 niet langer rechtstreeks subsidie zullen ontvangen van rijkswege, doch evenals het overige sociaal-culturele werk voornamelijk op lokaal niveau worden gesubsidieerd.

Van rijkswege wordt bij de bepaling van de hoogte van de rijksbijdrage voor sociaal-culturele activiteiten rekening gehouden met in het verleden ontvangen rijkssubsidies voor de muziekscholen. De rijksbijdrageregeling is vooral door de muziekscholen zonder gejuich ontvangen. Hiervoor bestaan diverse redenen, waarvan er enkele worden opgesomd.

- De muziekscholen pleiten via de Stichting Overleg Muziekonderwijsinstellingen al enkele jaren voor een wettelijke voorziening, die het recht op muzikale vorming voor iedere Nederlander garandeert. Een van de daarvoor gebruikte argumenten is het gegeven dat de muziekscholen vrijwel uitsluitend voorzien in de opleiding, die nodig is om te worden toegelaten tot de conservatoria.
- De achterstand in subsidiëring van rijkswege ten opzichte van vergelijkbare disciplines – de beeldende, audiovisuele, dramatische en dansante – is nog lang niet ingehaald; dit had eerst moeten gebeuren.
- De onvergelijkbaarheid van de sectoren die nu op plaatselijk niveau als één geheel behandeld gaan worden, waarbij het kostenaspect, ook gelet op de eigen inbreng van de deelnemers ($\pm 35\%$ van de kosten bij de muziekscholen), kan gaan leiden tot ongewenste gevolgtrekkingen.
- Het risico van kwaliteitsverlies via een tot heden niet of nauwelijks bestaande inzet van vrijwilligers.

In dit verband wordt opgemerkt, dat de minister ter wille van het behoud van de kwaliteit overigens een mogelijkheid heeft geschapen tot het verkrijgen van een rijkserkenning, die vooral als garantie moet dienen voor de afnemers van het muziekonderwijs. De rijkserkenning betekent blijvend toezicht van rijkswege op de bevoegdheid van het docentenkorps, alsmede toetsing van schoolwerkplannen en, in diverse sectoren, leerplannen.

Een onzekere factor in het proces van decentralisatie wordt nog steeds gevormd door de zogenaamde steunfuncties. Voor muziekscholen vooral ten behoeve van de volgende sectoren:

- het onderwijs – begeleiding van onderwijzers;
- het amateuristische muziekleven – opleiding van middenkader;
- het sociaal-culturele werk – opleiding van gespecialiseerd kader in het jeugd-, club- en buurthuiswerk.

Op dit moment is nog niet te zeggen of de steunfuncties tot de verantwoordelijkheid van de plaatselijke of de provinciale overheden zullen gaan behoren. Om deze reden blijven dan ook veel muziekscholen, waarvan wordt aangenomen dat zij reeds steunfuncties vervullen, voorlopig rijkssubsidie ontvangen als wordt voldaan aan de tot heden geldende richtlijnen voor de subsidiëring van muziekscholen van rijkswege.

Onzekerheid naast vertrouwen in de toekomst

Tijdens haar toespraak bij de opening van de nieuwe muziekschool in Emmen op 10 maart jl. sprak de minister van CRM onder meer de volgende woorden:

‘De gemeenten en provincies hebben immers de zorg van de muziekscholen altijd tot de hunne gerekend, ook in tijden dat de rijksoverheid andere prioriteiten stelde. De zorg van sommige besturen van muziekscholen en de landelijke organisaties kan ik dan ook niet delen.

De gemeenten en provincies zijn altijd bereid geweest de door de rijksoverheid gestelde kwaliteitsnormen te volgen. De richtlijnen voor de subsidiëring van muziekscholen van rijkswege werden door de gemeenten overgenomen, dit niettegenstaande het feit dat handhaving van deze normen veel geld kostte. Er is dan ook geen reden om aan te nemen, dat de gemeenten de normen van de erkenningenregeling niet in hun

subsidieverordening zullen willen opnemen. Deze normen zijn immers gelijk aan de normen van de oude richtlijnen. In plaats van bang te zijn, dat de kwaliteit van de muziekscholen achteruit zou gaan, zou ik een pluim aan de gemeenten willen geven voor de vele gelden die zij de afgelopen jaren uit hun eigen vrije ruimte aan de muziekscholen hebben besteed. Voor 1978 bedroeg dit een kleine 150 miljoen. Ik wil dan ook ieder vragen de gemeenten met vertrouwen in plaats van met wantrouwen tegemoet te treden.’

Het hierin besloten optimisme wordt zeker niet overal gedeeld door de muziekscholen. Aan de gemeenten is nu vooral de taak om de onzekerheid bij de instituten weg te nemen en met hetzelfde enthousiasme en dezelfde bereidheid tot het beschikbaar stellen van de benodigde middelen ervoor te zorgen dat het belangrijke goed van de muzikale vorming in Nederland, dat ook mondiaal gezien nauwelijks zijn weerga heeft, kan worden gehandhaafd, verbeterd en waar nodig kan worden uitgebreid.

Mei 1979